

AMIR TEMUR HUKUMDORLIK DAVRIDA ATROF-MUHITGA E'TIBOR VA HOZIRGI KUN

Ulashov Jahongir Zayniddinovich

*Chirchiq oliy tank qo'mondonlik muhandislik bilim yurti,
Tabiiy-ilmiy fanlar kafedrası, katta o'qituvchisi,
f.-m.f.f.d. (PhD)*

Abdullayev Alisherjon Abdurahmon O'g'li

*Chirchiq oliy tank qo'mondonlik muhandislik bilim yurti,
4-batalyon 8-batareya 4-guruh kursanti*

Annotatsiya: *Maqolada Sohibqiron Amir Temur hukmdorlik davrida atrof muhit va tabiatga berilgan e'tibor va hozirgi vaqtdagi ekelogik jarayonlar haqidagi fikrlar bayon qilingan.*

Kalit so'zlar: *Amir Temur, tabiat, Yer, yo'l-yo'riq, xalq, ekologiya.*

Аннотация. *В статье излагается о том, какое внимание уделялось природе и окружающей среде во времена правления Амира Темура, а также об экологических процессах настоящего времени*

Ключевые слова: *Амир Темура, природа, Земля, наставление, народ, экология.*

Annotation. *This article describes Leader of Amir Temur attention governor time environment and nature and nowadays ecologic is the process.*

Keywords: *Amir Temur, nature, ground, instruction, nation, ecology.*

Tabiat e'zozi haqidagi masala ijtimoiy taraqqiyotining har bir tarixiy bosqichi uchun bosh mavzu, asosiy muammo bo'lib kelgan va bundan keyin ham shunday bo'lib qolaveradi. Tabiatga oqilona munosabatda bo'lishning yuksak namunasini sohibqiron Amir Temur bobomizning ilmiy- amaliy faoliyatida aniq, ravshan ko'rish mumkin. Bu masalani u davlat siyosati darajasigacha ko'targan. Yurtni obod qilishni, har bir shahar va qishloqni ko'kalamzorlashtirishni Amir Temur o'zi uchun asosiy maqsad deb bilgan. Buning uchun u hech narsani na vaqtni, na mehnat va mablag'ni ayagan [1].

Amir Temur Vatan obodligi va mustahkamligi xalqning to'q va faravonligi, tinchligi va osudaligi fuqarolarning sihat-salomatligi, tinchligi va osudaligi, ma'naviy, ruhiy, jismoniy sog'lom va baquvvatligi tabiatning musaffoligiga, uning boyliklari serobligiga, ona Zaminga qanchalik ehtirom ila munosabatda bo'lishga, davlat siyosatiga qarab belgilangan deb tushuniladi. Ana shu inson manfaatlarini ko'zlagan qonun-qoidalar va qadriyatlarga, o'tmish mutafakkirlarining yo'l-yo'riqlariga, jahon xalqlari va mamalakatlari tajribalariga asoslanib siyosat yurgizgan. O'zi chiqargan qonunlarning ijro etish uchun zaruriy bo'lgan ko'rsatmalar yaratgan, asarlar va Temur tuzuklarni yozgan [1].

Hozirgi kunga kelib atrof muhitning ifloslanishi va ekologiyaning buzilishi uni asrash kerakligidan dalolat beradi. Ongli ravishda mehnatga yo'naltirilgan inson faoliyati insonni tabiatga yaqinlashtiradi. Chuqurroq anglab yetishga ulardan tabiatni muhofaza qilish va rivojlantirish uchun foydalanishga majbur etadi [2]. Shu o'rinda xalqimiz bir rivoyatini

keltirishni joiz topdik: “Emishki, qaysidir qishloqning yeri o’sha yurtda gunohkor bandalar ko‘payib ketganligi bois sira hosil bermay qo‘yibdi. U qilishibdi, bu qilishibdi – bo‘lmabdi. Oxiri bir donishmandning maslahati bilan o’sha yerga bir chalasavod odamni tiriklayin ko‘mishga qaror qilishibdi. Shunda azbaroyi dahshatga tushganidan Yerdan hayqiriq kelib, hosil berishni bo‘yniga olgan ekan. Demak, chalasavod odamni bag‘rida saqlashning azobi shu qadar og‘ir ekanki, bundan ko‘ra Yer xomsut emgan bahdalarning gunohlaridan kechishni afzal ko‘rgan ekan”. Bizning nazarimizda ham chalasavod kishidan ko‘ra, butunlay savodsiz kishilar beziyonroq bo‘ladilar. Ilmsiz, lekin o‘zlarini nihoyatda dono hisoblaydigan odamlar jamiyatimiz uchun nihoyatda xatarli tuzoqdir. Qaniydi, dunyoviy va diniy bilimlarni mukammal egallagan, siyosiy va ijtimoiy hayotga to‘g‘ri baho bera oladigan to‘la ma‘nodagi ziyoli yurtdoshlarimiz ko‘paysa. E‘tibor qilaylik, jon-jahdi bilan yig‘layotgan go‘dakni ko‘tarib hovliga olib chiqsangiz, darrov yupanib qoladi. U kengliklarni ko‘rib yoki qushlarni ovozini eshitib taskin topdimikin! Balki gullarning, daraxtlarning, quyoshning jamoliga mahliyo bo‘lib ovungandir. Ehtimol, murg‘ak qalbi bilan Yerning isini tuyib, tuproqning taftini his qilib tinchlanib qolgandir. Nima bo‘lganda ham go‘dakni besaranjom qilgan narsa kengliklarga, erkinlikka bo‘lgan ayovsiz ehtiyoj, zotan odamzot ruhidagi hurlikka bo‘lgan tabiiy tashnalik tuyg‘usini, hech bir narsa bilan qiyoslab bo‘lmaydi. Shunday ekan ana shu kengliklarni asrash kerak emasmi?

Tabiatni muhofaza qilish yerni, suvni, tuproqni, havoni, o‘simligu, hayvonotdunyosini ko‘z qorachig‘idek asrab avaylash ifloslanishi, kasallanishiga yo‘l qo‘ymaslik tabiiy zaxiralardan unumli foydalanish inson va insoniyat baxtini, olis kelajakni o‘ylab faoliyat ko‘rsatishdir [2]. Bu insoniy burch va ma’suliyatni chuqur his etish va anglashning yorqin ifodasidir. Tabiat muhofazasi tarbiyasiga oid, shuningdek, atrofimizni o‘rab turgan tabiiy muhitni, hayvonot olamini, suv va havoni himoya qilish bo‘yicha Qur‘oni Karimning ko‘plab oyatlari va Payg‘ambarimizning Hadisi Shariflari mavjud. Qur‘oni Karimning ko‘pgina oyatlarida musulmonlarga Alloh taoloning hayvonot olamini nima uchun yaratganligi undan maqsadi, ularga qanday munosabatda bo‘lish zarurligi mufassal tushuntirib berilgan. Hayvonot olamini avaylab-asrash, nobud qilmaslik hayvonlarni boqish, sug‘orish, parvarishlash har bir musulmonning vazifasi ekanligi kalimai sharifda tushuntirilgan. Bu ilohiy kitobda inson hayvonot dunyosidan qanday foyda olishi mumkinligi, hayvonlarni qanday qilib tarbiya qilish kerakligi ham tushuntirib berilgan. Islom ta‘limotida hayvonot olamiga bo‘lgani kabi o‘simlik olamiga ham katta e‘tibor berilgan. Qur‘on oyatlaridan birida o‘simlik olami bandalar uchun rizqdir ulardan esa o‘z rizqlarini asrab-avaylash talab etiladi, deb ko‘rsatilgan. Tabiiy ne‘matlarni tejab-tergash ularni asrash bilan birga isrof qilmaslik bo‘ladi. Islomning muqaddas manbalarida alohida ta‘kidlanishicha qaysi bir musulmon odam ko‘chat eksayu undan biron yesa ekuvchiga ham sadaqa bo‘ladi, o‘g‘irlansa ham sadaqa bo‘ladi [3].

Hadisi sharifda Ekmak niyatida qo‘lingizda ko‘chat turgan paytda bexosdan qiyomat qoyim bo‘lib qolishi aniq bo‘lganda ham ulgursangiz uni ekib qo‘yaving. Kimki daraxt eksa va uni muhofaza qilishga sabr qilsa u odamga mevasidan bitgan har bir foyda uchun olloh huzuriga ajr savoblar bo‘lg‘ay – deb uqtirilgan. Islom dinida ba‘zi turdagi hayvonlarni ov qilish, daraxtlarni kesish, o‘simliklarni nobud qilish qat‘iy man qilingan. Qur‘oni Karimda

suv ko‘p tilga olinadi. Suv inson jismining asosiy unsuri ekanligi ta‘kidlanadi. Suvni isrof qilmaslik haqida uning suralarida qimmatli yo‘l-yo‘riqlar berilgan [1].

Insonning bu dunyoda ko‘zi ochiqligida, ezguligi ham yamonligi ham javobsiz qolmaydi. Payg‘ambarimiz aytganlaridek, “Banda vafot etib qabrga kirgandan so‘ng yetti narsadan unga ajr borib turadi: ilm o‘rgatgan bo‘lsa, ariq o‘tkazgan bo‘lsa, quduq qazigan bo‘lsa, xurmo ekkan bo‘lsa, masjid qurgan bo‘lsa, Qur‘on meros qoldirgan bo‘lsa, yoki o‘lganidan keyin unga istig‘vof aytib turadigan farzand qoldirgan bo‘lsa” [4].

Tabiatni e‘zozlash, atrof-muhitni muhofaza etish zarur va lozimligi haqidagi dolzarb masalalar Sharq mutafakkirlari ta‘limotida o‘zining ilmiy-falsafiy, huquqiy, badiiy ifodasini topgan. Tabiatni ardoqlash insonning burchi ekanligi haqidagi Zardushtiylik va islom dinlari ta‘limotlari Turkistondan yetishib chiqqan buyuk olimu fuzalolarning tabiiy-ilmiy va falsafiy ta‘limotlarida o‘z ifodasini topganligi e‘tiborga sazovordir [4].

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, tabiatni e‘zozlashning zaminni ulug‘lashning o‘tmish davrlardan moziydan boshlanib ajdodlardan-avlodlarga, asrlardan-asrlarga o‘tib, boyib to hozirgi vaqtgacha davom etib kelayotgan sharqona, o‘zbekona milliy urf-odatlar, udumlar va an‘analari milliy hamda madaniy qadriyatlar kelajak avlodga yetkazish bizning vazifamizdir. Ana shu an‘analarni davom ettirish va uni kelajak avlodlarga to‘laroq qilib yetkazish maqsadida 2024-yilning 1-aprelidan boshlab nomoddiy madaniy meroslarni himoya qilish qonun xujjatlari bilan mustahkamlanayotgani ham bejiz emas albattada.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. U.Uvatov. “Sohibqiron arab muarrixlari nigohida”.T. 1997.
2. Karimova D.A., To‘xtayev F.S. Sanoat ekologiyasi. T.2017.
3. O‘zbekiston milliy Ensiklopediyasi. 2-jild. Toshkent, O‘ME Davlat ilmiy nashriyoti, 2001.
4. Nizomiddin Shomiy. “Zafarnoma”. Toshkent. 1996.